LJUDI ZLI DO ZVEZDA

branislav petrović

10-7473-5367

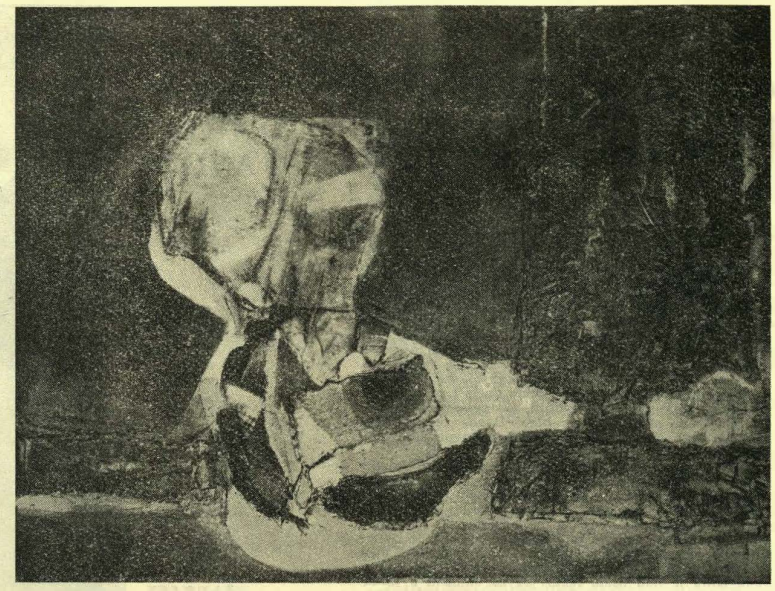

ZORAN PAVLOVIĆ — tamna slika 1963

I

— ŠTA TRAŽIŠ NA TIM PROKLETIM VISINAMA — upita debeli krčmar nekad slavnog i snažnog, a sad već vidno oronulog, ALI ISTRAJNOG, alpinistu, na čijem su licu vetar i sunce ostavili duboke, tamne visinske freske.

— TRAŽIM ČOVEKA, MLADIČU — odgovori alpinista ljušteći pomorandžu. — ETO ŠTA TRAŽIM.

— PIH! MENI SU DOSADILI I OVDE, U PODNOŽJU, U ZAVETRINI, PORED MOJIH DIVNIH BURIČA PUNIH VINA I MEDA — reče krčmar — NI NA KRAJ PAMETI MI NIJE DA IH JOŠ PO TIM VRLETIMA, PO TOM NIŠTAVILU TRAŽIM!

— I MENI SU DOSADILI — reče stari as, — ZATO IH I TRAŽIM.

Zrnu,
zemlji,
moru,
sine, veruj...
ali pre svega,
sine —
veruj Čoveku.

Nazim Hikmet

II

A taj čovek počinio je toliko zala koliko nije počinila nijedna biljka, nijedna životinja, nijedna bolest na zemlji. Šta je Čovek? (A mora biti Čovjek!) Čudno biće zvano čovek, uspravna hoda i zamršene glave, a postalo tako što je svet, što je ništavilo postalo ambiciozno, otmeno, i maštovito, pa se izobličilo (P. Gudelj) u biće koje će mu se diviti, koje će pažljivo, otkucajima svoga srca, registrovati njegova stanja i njegove promene, njegove blagosti i njegove stihije, uspone i katastrofe, vrhove i ponore, njegovu tamu i njegovu svetlost, njegove biljke i njegove životinje, biće koje će ga postepeno, ali sigurno, pobeđivati, krotiti, zauzdavati, osedlavati, jahati. To čudno, nepojmljivo biće zvano Čovek dostiglo je svoj najviši stupanj u trenutku kad je počelo da se divi više samome sebi nego ostalim organima Ništavila. Pojam divljenja samome sebi, pojam samopoštovanja, verovatno je vrlo star — taj nerazumljivi pojam divljenja Čoveku. Ljudi drevnih civilizacija, antičkog doba, naročito doba humanizma i renesanse, a naročito ovog našeg, iskompromitovanog doba, boluju, pamtite, ja kažem BOLUJU, od samodivljenja, (Ne porediti imenicu SAMODIVLJENJE sa SAMODIVLJANJE). Iskreno, ja zaista nisam u mogućnosti da opravdam ovaj fenomen obožavanja Čoveka. Nije li to još jedna Laž Čoveka — još jedan Napor Čoveka da se domogne Istine. Ko zna. Ali po onome što je taj tzv. Čovek u raznim životnim situacijama počinio, ove tople reči borca, čoveka i pesnika Nazima Hikmeta, najblaže rečeno zvuče vrlo naivno. Zvuče hrišćanski. Zvuče lažno.

Kruži među mojim prijateljima vesela pričica kako je u Bosni, u Bosni pitomoj, za vreme rata, sused suseda zaklao i ispekao na ražnju kao što je godinama pre toga klao i pekao jariće. Ja vidim ta dva suseda 1920. godine kada su oni imali po deset godina, i mrzeli da se umivaju, i imali vaške, i imali krila, i krišom, zajednički, učili slova i učili da puše i... bili deca. Ja vidim njihove drage, lepe, kudrave, neočešljane glavice, i njihova izubijana kolena ispod poderanih hlača, i vidim vedra srca, i čujem njihove dečačke reči.

Pa onda vidim ta dva suseda, zaljubljuju se u dve devojke, u dve lepojke, u pitomoj Bosni, u pitomoj, na kraju sela, a devojčice ko devojčice, devojčice u Bosni pitomoj ne oklevaju, devojčice ko devojčice, i one se zaljubljuju — jedna u jednog, a druga u drugog (onog drugog) suseda. Jedna u Marka, druga u Miloša.

I vidim golemu svadbu jednoga, i vidim golemu svadbu drugoga. I vidim ih obojicu kako igraju, pevaju i piju na svadbama.

I vidim ih pod teškim guberima sa svojim toplim, nemirnim, obesanjenim ženama.

I vidim, kasnije, njihovu decu, u pitomoj Bosni, njihovu nestašnu decu, vidim ih na putu do škole sa šarenim torbama na ledima, vidim ih u igri, u tući, u zanosu.

I posle je došao rat.

A zatim vidim kako jedan od suseda kolje onog drugog. Onda ga nabija na šiljak, prislanja ga uza zid stare kačare u kojoj previre džibra, onda kopa rupu, onda pobija dve bagremove soje, zatim loži vatru, zatim stavlja šiljak, zatim vatra pucketa pucketa pucketa pucketa, on sedi na malom tronošcu i okreće šiljak, i okreće svoga suseda da se dobro, da se ravnomerno ispeče, da ne pregori, da ne ostane nepečen.

Kruži, zatim, jedna fotografija medu mojim prijateljima, na kojoj se vidi grupica ljudi, od kojih jedan, za pramen kose, drži odsečenu glavu nekog čoveka, kao što su ljudi navikli da prilikom fotografisanja, te divne svečlosne svečanosti, drže nešto u rukama, malo cveća malo vina malo maramicu malo grčku gramatiku, tako sad drže odsečenu glavu. Ljudi žele da POSEDUJU i na fotografijama. I kad su mrtvi žele da poseduju. Koliko lepih odela, satova, harmonika, violina, tegli sa džemom, raznog voća, češljeva, kolonjske vode, lovačkih pušaka, koliko svega toga ode pod zemlju. Klasičan primer te želje mrtvaca za posedovanjem, tog mrtvačkog egoizma, možemo naći u istoriji starih, moćnih naroda, kada su u grob mrtvog vladaoca zakopavali njegove žive žene. Egipatske piramide nisu ništa drugo do spomenici ljudske izopačenosti. Na našoj fotografiji vidi se kako grupa ljudi poseduje odsečenu glavu, glavu Čoveka. Naročito se vidi jedan mlad, a onizak, koji se, budući zaklonjen od krupnijeg druga pridiže na prste da bi bio viđen na fotografiji, da vide budući ljudi njegov lik i njegov sjaj.

Vi vidite prizor koji se pre toga odigrao. Grupica FOTOGRAFISANIH dovodi na LICE MESTA čoveka koji na ramenima ima glavu koja će nekoliko trenutaka kasnije biti skinuta sa svoga postolja i FOTOGRAFISANA. Čovek se opire, premro, cvili, moli. Zatim ga obaraju. I onaj omanji, onaj što se na fotografiji propinje na prste, kolje ga. Ima među mojim prijateljima fotografija na kojoj se vidi kako on to radi. I na toj fotografiji se vidi njegov trud da bude lep, da se vidi SASVIM, U ANFASU, da to NEMA SUMNJE bude on, a ne da se SUTRA, nekom greškom, to divno junaštvo pripiše nekom drugom.

Vi vidite, zatim, simpatično lice fotografa, koji pažljivo udešava metražu, otvor blende, odmerava odstojanje, nišani, i... HOP! PTIČICA! — snimak je uspeo. Čujete ga zatim kako obećava da će svakome URADITI po SES SNIMAKA, da će URADITI nekoliko u boji, ima da se vidi pravapravcata krv, ima da se vidi grkljan, nož, bela košulja onoga koji kolje, sat na ruci onoga koji napušta nevreme a ulazi u Vreme, u Vreme, jedinog mogućeg boga. Čak će i nevreme da se vidi uhvaćeno u kazaljke, opasač sa likom Njegovog Veličanstva Kralja (itd).), ima, rečenicom, da se vidi sve kao na dlanu. Vi vidite, zatim, one koji se fotografišu. Po čemu onaj što se pridiže na prste, plavokos i plavook, ne bi mogao prodavati knjige, ili ne bi mogao da se bavi nečim krajnje pitomim, na primer baštovanlukom?

Vi vidite da su to sve blaga, obična, simpatična i draga lica, lica ljudi koje treba voleti, kako je pesnik rekao.

Onaj treći zdesna! Ne liči li vam on na vrednog ambicioznog novinara sumnjivog bulevarskog lista, ili na provincijskog pčelara bez radnog staža?

Vi vidite da onaj debeli liči na mog pokojnog ujaka koji je bio nepopravljiv krojač.

Vi vidite, zatim, da je onaj što drži glavu, čiji su mehanizmi zaustavljeni zaustavljeni zaustavljeni, san svih devojaka od Moskve do Pariza. Kakva ramena! Kakvo sanjalačko čelo! Kakav otmen smešak!

Vi ih vidite sve i vi im ne verujete. Vi ne verujete da je ta Glava, taj zaustavljeni predeo, njihovo delo. Vi ste spremni da se zakunete da je to Delo neke mračne sile, neke neljudske igrarije, da su oni samo primorani da se tako fotografišu, da su primorani da budu tako blagi i tako lepi iznad te Glave. Vi čak ne verujete da su to oni. Vi mislite da je to neko drugi. Da to nije Čovek. A to je čovek ja vam kažem, i ma koliko da sam vas ranije lagao — verujte mi ovoga puta.

Vi, dalje, znate, a ja vam ponovo govorim, a vi mi ne verujete iako znate da govorim istinu, slučaj onog snažnog zdepastog Božidara koji se proglasio za vojvodu javorskog. Vi znate, naravno, kako se to dogodilo. On je sa nekoliko naoružanih Ljudi došao na vašar, veliki vašar u planinskom selu, na brdu koje počinje sa „Čemer", i vikao je, mlad, mudar i snažan:

— NAROD, JA SAM OD DANAS VOJVODA!

Nekoliko hiljada ljudi sluša i ćuteći kaže: BUDI VOJVODA, IDI S MILIM BOGOM!

Samo jedan zvani Vuk (oman), hrom, iz ONOG RATA, hrabar po profesiji, maše štapom i kaže:

TI?! TI VOJVODA?! OBIŠAO DVAPUT OKO MUČNJA, OKO JAVORA, PA VOJVODA?! itd.

Vojvoda silazi s konja, gledajte taj prizor, hvata Vukomana za prsa, za grubu težanu košulju, za sukneni prsluk, za težak gunj, zatim ga hvata za vrat a desnom ga kolje u sto-je-ćem-sta-vu-pa-ze-či-pri-tom-da-se-nepoprska krvlju onda ga baca o ledinu a da se niko od prisutnih nije ni po-ma-ka-o!...

Vi pamtite, naravno, slučaj onih bosanskih devojaka koje su USTAŠE zatekle na žetvi i poklale. Vi se sećate kako je mirisala nevina devojačka krv, kako se taj miris mešao sa mirisom ivanjskog žita, vi pamtite da je nebo bilo plavo, letnje, da je pućpurikala prepelica kao u priči Veljka Petrovića, da je čarlijao blag vetrić, da je sve bilo kao u raju.

Vi se budite noću čuvši krike poklanih lepotica.

Vi od tog dana mrzite letnje doba.

U Goričanima često viđam jednog čoveka kako na bunaru poji krave, kako pobija prošće, jednom sam gledao kako mlati pasulj, čak sam ga video kad hrani kokoške. Gledao sam kad miluje unučića, umiljato beloglavo mangupče. I uvek kad prođem nazovem DOBARDAN a on mi uzvrati DOBARDAN a ja pitam KAKO JE a on DOBRO, BOLJE NE MOŽE BITI a ja IMA LI KIŠE a on IMA IMA I KIŠE I VAZDUHA a ja JESI LI ČUO KAKO JE MAJKA DETE BACILA U BUNAR a on ZLIKUŠA a ja MNOGO JE ZLA U LJUDIMA a on IMA I ZLA I DOBRA (Tako je govorio i Čehov) a ja NOČAS JE PADALA ZVEZDA PREKO NEBA a on TREBA SE ČUVATI BOLEŠTINA i tako vrlo često razgovaramo.

Vi mi, naravno, nećete verovati da je taj čovek, za vreme odstupanja srpske vojske preko Albanije, kažu očevici, otimao dete iz naručja Majke, bacao ga prema suncu, a dočekivao na bajonet. Imao je milosti samo onom detetu koje bi u vazduhu dobilo krila i odletelo.

Vi znate da je onu čuvenu rečenicu STIL JE ČOVEK izgovorio Francuz, a isto tako znate da su dva Francuza u Alžiru isekli utrobu jedne trudne Alžirke, da bi videli da li je dete u njoj žensko ili muško, pošto su se prethodno opkladili u 20 franaka. Dete je bilo žensko i onaj što je rekao ŽENSKO dobio je 20 franaka. On je za te franke kupio flašu piva i napio se bogovski na toj prokletoj vručini.

Ja vas molim da ne zamišljate taj prizor, taj užasni prizor kad dva mlada čoveka, dva vojnika, dva ljubavnika, u pustinji, seku utrobu tamnopute lepotice, kad seku najsvetije mesto u prostoru i vremenu, kad poneti sjajem francuskih franaka i sjajem patriotizma i sjajem evropske otmenosti i sjajem čuvene francuske etikecije i sjajem svoje ljudskosti, seku postojbinu čovekovu i njegov grob.

Ja vas takođe molim da tiho prošetate. To pomaže. Izađite u zelenilo, u jesen, u snežna brda. Otidite na aerodrom, gledajte malo avione, svratite u bife, popijte čašu piva, pojedite sendvič, zapalite cigaretu a onda, kao u pesmi Žaka Prevera, sećate se, uzmite glavu u šake i zaplačite.

Idite u bioskop, u pozorište, na klizanje, na košarkašku utakmicu, plivajte nekoliko minuta u slanoj vodi. Izaberite bilo šta, pobegnite od ove opklade, pobegnite što dalje od proročkih jauka tamnopute boginje ispod vrelog sunca. Ozdravite!

Ne slušajte me dalje. Jer, ja ću u svojoj bezobzirnosti, u svojoj čvrstoj rešenosti da dokažem koliko ste zli, pomenuti slavne nemačke šampione zla, pa ćete se posle gorko kajati što niste isključili uši dok sam govorio.

Pa ću pomenuti najnoviji tip ljudožderstva tzv. AMERIČKO LJUDOŽDERSTVO, jedan vrlo moderan i praktičan model. Kako je plemenit primitivni ljudožder iz moje izmišljene Australije, koji satima igra oko žrtve i oko vatre, da bi kasnije, uz ogroman trijumf duha i trbuha, pojeo glavu svoga zarobljenika, u odnosu na Amerikog Ljudoždera koji je izmislio avion, najmio pilota, naučio ga, i poslao nad VELIKI GRAD IZLAZEČEG SUNCA i pojeo 300.000 ljudi odjedanput što staraca što dece što bolesnika što ljubavnika, 300.000 dok kažeš A! I još se posle toga drznuo da taj ručak nazove politikom.

* * *

Ali po onome što je taj tzv. Čovek u raznim životnim situacijama počinio, ove tople reči borca čoveka i pesnika Nazima Hikmeta i svih drugih koji su voleli Čoveka, najblaže rečeno zvuče vrlo naivno, zvuče hrišćanski, zvuče lažno.

A ne zvuče li herojski?

Zločin je počinjen — Čovek je dokazao da postoji.

Voleti čoveka — znači li voleti najvećeg zločinitelja u Kosmosu?

Pesnik je još jednom dokazao svoju hrabrost velike životinje.